արծաթ դրամներուն ակնարկելով կ'ըսէ. «որոնք մինչեւ այսօր կ'ընծայուէին Լեւոն Ա.ի, չե՞ն վերաբերիր արդեօք Լեւոն Բ.ի»: Աւելի վարը զանոնք կոչելով Լ.ի «օծման կրկնաձիւծ դրամները»:

Դժբախտաբար փաստերը կը հակասեն եւ կը ժխտեն այս կարծիքներն ու եզրակացութիւնները:

Ինչպէս յօդուածիս մէջ գրած էի (էջ 23), այս արծաթներէն կան 15 հատ որոնց Բ. կողմը կը տեսնուի կրկնաձիւծ խաչերու 4 տեսակներ: Այս Բ. կողմը ուշադրութեամբ քննելով եւ բաղդատելով Լեւոն Ա.ի արծաթներու Բ. կողմին հետ, գտայ Լեւոն Ա.ի հասարակ արծաթ մը, որուն Բ. կողմը եղած է խնդրոյ առարկայ արծաթներուն մէկուն Բ. կողմի կնիքէն (die): Ուրեմն նոյն կնիքը գործածուած է թէ հասարակ Լեւոն Ա.ի եւ թէ խնդրոյ առարկայ արծաթներուն համար: Նկատելի է նաեւ որ այս վերջին արծաթներու Բ. կողմին ոմանց վրայ գրուած է ԿԱՌՂՈՒԹԲՆ: Այս ագուցիկ ԸՐ տառը շատ հազուագիւտ է եւ կը տեսնուի միայն Լեւոն Ա.ի քանի մը արծաթներուն վրայ: Թէեւ ոչ նոյն կնիքէն եղած:

Երբ խնդրոյ առարկայ արծաթ դրամին Բ. կողմը եւ հարազատ Լեւոն Ա. դրամի մը Բ. կողմը նոյն կնիքէն եղած են, ուրեմն այս երկու դրամները նոյն ժամանակամիջոցին կոխուած են: Եթէ այս կէտը չընդունինք, այն ատեն հարկ է ընդունիլ թէ Լեւոն Ա.ի շրջանէն (1196–1216–1226) կնիք մը պահուած է մինչեւ Լեւոն Բ.ի թագաւորութիւնը (1270), գրեթէ յիսուն տարի, եւ ապա գործածուած, ինչ որ անընդունելի է:

Կրկնեմ որ Լեւոն – Հեթում ոսկեդրամի Ա. կողմը (Լեւոն) եւ նոյն տեսակի արծաթներուն Ա. կողմը (Լեւոն), եղած են նոյն կնիքէն: Այս կէտը նորէն հաստատեցինք այս դրամներուն նմանահանութիւններ (rubbing) քննելով տալով American Numismatic Society-ի մասնագէտներուն: Ճիշդ է որ Ա.–6 եւ Ա.–7 պատկերները առաջին ակնարկով տարբեր կ'երեւին, որովհետեւ տարբեր մեծութեամբ շրջանակներու (blank) վրայ զարնուած են, բայց երբ խոշորացոյցով քննենք կը տեսնենք որ այս երկուքը նոյնատիպ (idendical) են, եւ նոյն կնիքէն եղած: Ատիծներուն թաթեր-ը, պոչերը եւն, ճիշդ նոյն գրերուն դէմ դիմաց են: Այն ատենները կնիքները (die), ձեռքով կը շինուէին, կնիքներ բնաւ նոյնատիպ (idendical) չէին ելլեր: Այսպէսով կարելի է դիւրութեամբ հաստատել, թէ իրարու նմանող դրամներ նոյն կնիքէ՞ն եղած են թէ ոչ:

Աւելցնեմ նաեւ, որ թէեւ այս դրամներուն մեծամասնութիւնը գծաւոր շրջանակ ունին, կան սակայն այնպիսիներ (հատ մը Վիեննայի եւ հատ մըն ալ Վենետիկի Մխիթարեաններու թանգարանը), որ յստակ մարգարտաշար շրջանակ մը ունին: Ասիկա կարեւոր կէտ մը չէ: Լեւոն Ա.ի պղինձներէն ոմանք մարգարտաշար են եւ ոմանք գծաւոր շրջանակ ունին: Երբեմն ալ երբ կնիքը մաշէր, մարգարտաշար շրջանակը կը վերածուէր գծաւոր շրջանակի մը:

Թերեւս խնդրոյ առարկայ դրամներուն Լեւոն Ա. կողմի կնիքը շինուած է Հեթում Ա.ի գահակալութեան ատեն, մասնաւորաբար ոսկի դրամներ հանելու համար: Որոշ թիւով դրամներ հանելէ յետոյ, Լեւոնի կնիքը գործածուած է փողերանոցին մէջ գտնուող Լեւոն Բ. կողմի կնիքներուն հետ: Նկատելի է նաեւ որ այս արծաթ դրամներուն Բ. կողմի կնիքներու արուեստը շատ կը նմանի Լեւոն Ա.ի վերջին ժամանակները գործածուած դրամներու Բ. կողմի արուեստին:

Ուրեմն ոսկեդրամը կը պատկանի Լեւոն Ա.–Հեթում Ա.ի, բայց կրնանք թերեւս այս ոսկեդրամը կոչել «Հեթում Ա.ի օծման ոսկեդրամը»:

Բ. ԶԱՐԵՀ ՊՏՈՒԿԵԱՆ

ՅՈՒՅՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ Ս. ԳԱՆԻԵԼԻ ՎԱՆՔԱՑ Ի ԿԵՍԱՐԻԱ

† ՏՐԴԱՏ ԵՊ. ՊԱԼԵԱՆ

1.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

ՁԾԹ = 1310

ԿԱԶՄ հին արեւելեան, տախտակեայ կաշեպատ, երկու կողերուն արտաքին երեսները դեղնագոյն մեւտմբեայ կտաւ փակցուած են. մէկ երեսին վրայ արծաթեայ խաչ մը կայ: ՆԻԽԹ թուղթ բամպակեայ, ողորկեալ: ԹՈՒՂԹՔ 294 կամ 588 էջք: ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 23·5 × 16 հրդմ.: ԳԻՐ բոլորագիր, մաքուր գրչութիւն, սեւ մելան: ԳՐՈՒԹԻՒՆ միջեւը եղած դատարկ միջոցն է 1·5 հրդմ.: ՏՈՂՔ 19–20: ԴԱՏԱՐԿ թղ. 84բ: ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բաւական մաքուր պահուած է: ԽՈՐԱՆՔ թուով 5, թղ. 1բ, հատաձայնութիւն՝ սակայն գրուած չէ. եւ թղ. 2ա, 85ա, 140ա, 230ա: ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ թուով 204: ԶԱՐԴԱԳԻՐՔ են ամէն գլխոյ սկզբնագիրներն: ԳԼԽԱԳԻՐՔ կարմրաւ են: ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԴՔ թղթ. 139բ, եւ 293բ–294բ: ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ թղթ. 139բ, եւ 293բ–294բ: ԳՐԻՉ Հեթում կրաւորական՝ ԷՃԾԹ (=1310): ԳՐԻՉ Հեթում կրաւորական Քաջկոնց: ՏԵՂԻ Ս. Ուխտն Դրազարկ: ՏԷՐ Նախ գրիչն՝ եւ ապա ուրիշներ: (Տե՛ս յիշատակարանքն): ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ Խորանքի՝ Լուսանցազարդք եւ Զարդագիրք, կապտագոյն են եւ միջին գործ: Մատեանս կրկին անգամ կազմուած է:

Մատեանս է՝ ԱԻԵՏԱՐԱՆ.

1. Թղ. 2ա–84բ, Աւետարան Մատթէոսի. Գիրք ծնընդեան Յիսուսի Քրիստոսի որդւոյ Դաւթի. (կապտագոյն զարդագրով գրուած են):

2. Թղ. 85ա–139բ, Աւետարան Մարկոսի. Սկիզբն Աւետարանի Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյ Աստուծոյ. (նոյնպէս՝ զարդագրով են):

3. Թղ. 140ա–229բ. Աւետարան Ղուկայ. Քանզի բազումք յաւժարեցին վերստին կարգել. (նոյնպէս):

4. Թղ. 230ա–293բ. Աւետարան Յովհաննու. Ի սկզբանէ էր Բանն. եւ Բանն էր առ Աստուած եւ Աստուած էր (նոյնպէս)[1]:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

1. Թղ.139բ. Դատապարտ ծառայս Աստուծոյ եւ ձեր, սուտ անուն կրաւնաւորս Հեթում յերես անգեալ աղաչեմ զհամայն հեթում յերես անգեալ աղաչեմ զհամայն պատահողք սուրբ տառիս զընթերցողդ եւ զլսողդ յիշել առաջի Քրիստոսի զծնողսն իմ հայրն եւ զմայրն եւ զամենայն ազգատոհմն իմ ի բարին Քրիստոս, որում վայել է փառք եւ երկրպագութիւն ընդ Հաւր, եւ ընդ Հոգւոյն սրբոյ, յաւիտեանս ամէն: (Այլ գրիչ) Եւ զիս զբազմամեղս Գրիգոր նուաստ երէցս եւ զծնողս յիշէ, ամէն:

2. Թղ. 293բ. (Գլխաւոր յիշատակարան), Փառք... Արդ զրեցաւ Աստուածախաւսն Աւետարանս, ի թուականիս Հայոց ԷՃԾԹ (=1310), ի մեծահռչակ սուրբ ուխտս Դրազարկ, ի հայրապետութեան Տեառն Կոստանդին, եւ առաջնորդ սուրբ ուխ(տ)իս Կոստանդինա, եւ ի թագաւորութեանն Աշնի որդւոյ Լեւոն թագաւորի, եւ ձեռամբ իմով ընաւաստ եւ անարժան եւ անպիտան կրաւնաւորի Հեթմի, որ մականուն Քաջկոնց կոչի, յերեսս անկեալ ամենեցուն աղերսալի աղաչեմ, յիշեսջիկ ի Տէր Աստուածն ամենայնի զծընաւղն իմ եւ զեղբ(այր)ն իմ, եւ Աստուած ձեզ յիշողացդ ողորմեսցի Տէր Աստուած, եւ որ զամէնն ասեն: Եւ նմայ փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն: Եղբարք վասն խոշորութեանս եւ սղղալանացս մի մեղադիր լինիք զի չէի հմուտ գրչի:

3. Թղ. 294ա. (Այլ գրիչ) Ո՛հ զկաղմող (վերջին կազմող) մեղաւք զատապարտսորա (վերջին կազմող) մեղաւք զատապարտսորա զՅակոբ երէց զ ... ի մեծ պարոնին տեսլս զՅակոբ երէց զ ... ի մեծ պարոնին եւ զեղբայրն իմ զՅովաննէս զհանգուցեալ զեղբայրն իմ զԿոստանդին եւ զամենայն ծնաւղսն իմ աղաչեմ յիշել ի Տէր:

4. Թղ. 294ա. (Այլ յիշատակարան մը անընթեռնելի):

5. Թղ. 294բ. (Այլ գրիչ) Ցիշատակ է սուրբ Աւետարանս իշխան... ի դուռն սուրբ Դանիէլին յաւուրս... տէր Յովանէս Եպիսկոպոսի, կամին յիշատակ եւ իւր ծնողացն.. Քաջկոնց յիշեսցին յաղաւթսն եւ առողջութիւն կենաց եւ թողութիւն մեղաց հայցեցէք...[1]: Եւ զԱստուածասէր իշխան իշխան որդին զՊարոն Վասիլ Քաջկոնց յիշեսջիք ի սուրբ յաղաւթս ձեր, եւ առողջութիւն կենաց, եւ թողութիւն մեղաց հայցեցէք զԱստուածոյ եւ Աստուած ձեզ եւ մեզ ողորմեսցի, ամէն, Ռ ամէն:

6. Թղ. 294բ. (Այլ գրիչ նօտրագրով), Զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս, զՄա-

---

1 Մի անգամ եւեթ ըսենք՝ թէ գործոյս մէջ բոլոր փակագծեալքն մեր կողմէն են:

1 Կիսագրեալքն անընթեռնելի են:

© National Library of Armenia

նուկին *տղան զՄեսրոպ եւ զկողակիցն իւր զՄարիամն, որ ըստացան զսա՛ ի հալալ ընչից իւրոց, եւ եղին յիշատակ* Իսպաշխէն (այսպէս) *ի զուտն սուրբ Աստուածածնին եկեղեցին, Աստուած ողորմի ասացէք իւրանց հոգուն եւ իւրանց ննջեցելոցն, եւ զուք որ յիշողքդ էք, յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ որ է աւրհնեալ· Դարձեալ յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զՏէր* Ղազարն եւ զկողակիցն *իւր···:*

Կիլիկիոյ հռչակաւոր Մենաստաններէն մին էր *Դրազարկի* վանքն, որոյ թէեւ հիմնարկութեան թուականն յայտնի չէ, եւ սակայն ԺԲ Դարու մէջ Թորոս Ա· նորոգել տուաւ զայն՝ Գէորգ Մեղրիկ եւ ընկերն Կիրակոս անուանի վարդապետներու միջոցաւ, որ յետ այնորիկ նշանաւոր ուսումնական հաստատութիւն մը եղաւ մինչեւ ցԺԴ Դար: Այս վանքի մէջ թաղուած են յիշեալ երկու վարդապետք, եւ նաեւ Հայրապետք, վարդապետք եւ իշխանք մեծամեծք: Վանացս տեղն կը նշանակուի Սսոյ յարեւմտակողմն· եւ սակայն հետաքննելի է:

Կոստանդին՝ Հայրապետական Աթոռը նստեցաւ 1307 թուականին եւ յաջորդն է *Գրիգոր* է Անաւարգեցի Կաթողիկոսի՝ որուն ժամանակ Հայրապետական աթոռն Հռոմկլայէն ի Սիս փոխադրուեցաւ, հետեւաբար Կոստանդինս այս Գ·է, եւ Սիս նստող Կաթողիկոսաց երկրորդն:

Ս· Դանիէլի վանքն 3 ժամաւ հեռի է Կեսարիայէն՝ դէպի արեւելեան հարաւ, եւ Ս· Կարապետի հռչակաւոր վանքի շատ մօտիկն՝ գրեթէ 8 վայրկեան: Ս· Դանիէլի վանուց այլ եւ այլ յիշտակարաններ՝ պիտի տեսնուին գործոյս վերջերն:

2.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

ԶԺԷ = 1468ԷՆ յառաջ

ԿԱԶՄ հին արեւելեան տախտակեայ, երկու կողքերուն արտաքին երեսները սպիտակ մետաքեայ կտաւ փակցուած են· մէկ երեսին վրայ արծաթեայ խաչ մը կայ: ՆԻՒԹ թուղթ բամպակեայ, ողորկեալ: ԹՈՒՂԹՔ 300 կամ 600 էջք: ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 24·5×14·5 հրդմ·: Գիր բոլորագիր միջին մաքրութեամբ: ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւնակ, 19×10·5 հրդմ· Երկու սիւնակաց միջեւը եղած դատարկ միջոցն է 1 հրդմ·: ՏՈՂՔ 20: ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ թէեւ այժմ բաւականաչափ մաքուր է, սակայն թերթերը մաշելու վրայ են: ԽՈՐԱՆՔ թուով 3· թղ· 89ա, 146ա, 236ա: ԳԼԽԱԳԻՐՔ կարմրաւ են, գլխոց առաջին գիրերն (կապոյտ) գըլխագիրք են: ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ կան, սեւ մելան կրկնագիծ կլորակներ: ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ թղ· 88ա, 145ա, 235ա: ԺԱՄԱՆԱԿ գրութեան՝ ԶԺԷ (=1468) էն յառաջ: ԳՐԻՉ Առաքել ոմն: ՏԵՂԻ անծանօթ: ՏԷՐ վերջէն Գրիգոր Տատրկենց եւ այլն: ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ 1· Մատենիս՝ առաջին թուղթն ինկած ըլլալով, յետոյ նոր թուղթ մը դրուած եւ նոր գրիչ մը այդ մէկ թուղթն գրած է: 2· վերջէն երկու թղթեր կը պակսին եւ դատարկ նոր թուղթ մըն ալ կայ:

Մատեանս է՝ *ԱԻԵՏԱՐԱՆ·*

1· *Թղ· 1ա–88ա· Աւետարան Մատթէոսի: Գիրք ծնընդեան Յիսուսի Քրիստոսի որդւոյ Դաւթի:*

2· *Թղ· 89ա–145ա· Աւետարան Մարկոսի: Սկիզբն Աւետարանի Յիսուսի Քրիստոսի*[1] *որպէս գրեալ է յեսայի Մարգարէ:*

3· *Թղ· 146ա–235բ· Աւետարան Ղուկայ: Քանզի բազումք յաւժարեցին:*

4· *Թղ· 236ա–300բ· Աւետարան Յովհաննու: Ի սկզբանէ էր Բանն եւ Բանն էր առ Աստուած: ···ամենայն ինչ նովաւ եղեւ, եւ առանց նորա, եղեւ եւ ոչինչ, որ ինչ եղեւ նովաւ: Կեանք էր···*[2]:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ·

1· *Թղ· 88ա·* (Մատենիս գրչէն)·

Որ դա՛յք մեր զկնի, ո՛ ընթերցաւղք
եւ հանդիպողք այս սուրբ տառի,
բազմամեղս այս եղկելի,
որ Առաքել անուն կոչի,
յերեսս անկանիմ ձեր առաջի,
հրեշտակակրաւնք իմ պանծալի,
դիր չդիտեմ ես վարպետի,
ու ոչ եմ հմուտ այս արհեստի,
այլ ձեզ ասեմ զիմս յայտնի,
դուք լսեցէք անսուտ բանի,
ի յայս վասն այն ձեռնարկեցի,
որ յեմոնաց խսկի չունի,
զկիր առի յուս՛, (այսպէս) տեղի,
զձեզ բարեխաւս ինձ կոչեցի,
առ ով ճարակ խսկի լինի,
զուք յիշեցէք վասն Քրիստոսի:
Գիտէք որ մեռածն այլ ճար չունի,
բայց թէ կենդանի ոք իր հասնի,
տուաւղն առատ է եւ խիստ բարի,
նա մեզ եւ ձեզ ողորմեսցի:

[1] Որդի Աստուծոյ կը պակսի:
[2] Նովաւ բառն զատուած է՝ կեանք բառէն:

2· *Թղ· 88բ·* (Այլ գրիչ՝ բոլորագիր),

Զստացող սուրբ Աւետարանիս զԳրիգոր Տատրակենց (=Տատրկենց տե՛ս վարը), *յիշեսջիք ի Քրիստոս, Աստուած զձեզ յիշէ իւր միւսանգամ գալուստն:*

3· *Թղ· 145ա·* (Այլ գրիչ բոլորգիր),

Զստացաւղ սուրբ Աւետարանիս, զԳրիգոր Տատրկենց եւ զծնաւղս իւր յիշեցէք ի Քրիստոս եւ Աստուած զձեզ յիշէ, որ զնեց այս սուրբ Աւետարանս ի յանաւրէնաց ձեռաց· ի թվին ԶԺԷ (=1468):

4· *Թղ· 145բ·* (Այլ գրիչ բոլորագիր նոր բագոյն), *Որ դայք մեր զկնի ով ընթերցողք եւ հանդիպողք այս սուրբ տառի, բազմամեղս այս եղկելի որ Գրիգոր անուն կոչի, ի մեծ թվին Հայոց ՌԾ·* (1601) *ամի, եղեւ աւերում եւ փախուստ Սիս քաղաքին եւ փախաք ի լ(ե)առնէ ի լ(ե)առն եւ ի քաղքէ ի քաղաք եւ եղաք ի յաւտար երկիր զարիպ, այս Աւետարանս ի Սիս քաղաքէն է սուրբ Ըռամմանոս եկեղեցուն յիշատակ է եւ որ տանէ իւր եկեղեցին տուրհնի Աստուծոյ, ամէն, Հայր:*

5· *Թղ· 235բ·* (Այլ գրիչ բոլորգիր),

Զվերջին ստացաւղ սուրբ Աւետարանիս զԳրիգոր Տատրակենց եւ զծնաւղս իւր, եւ զորդին իւր զՀեթումն յիշեսջիք ի Քրիստոս, եւ Աստուած զձեզ յիշէ, որ գնեց զայս սուրբ Օեսարանս (= Աւետարանս) *ի յա(ն)աւրէնաց ձեռաց, եւ զարձեալ կը գնէ ի սուրբ Ըռամանոս, ազաչեմ զհանդիպողքդ յիշել ի տէր զվերոյգրեալդ, զԳրիգոր Տատրկենց, եւ զիս զվարդան դպիրս, որ զտակօ* (= զտակաւ) *դիրս գրեցի եւ Աստուած զձեզ յիշէ ամէն:*

3.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

ԺԵ Դար, 1401Էն յետոյ

ԿԱԶՄ հին արեւելեան, տախտակեայ կաշեպատ· ՆԻՒԹ թուղթ բամպակեայ, ողորկեալ: ԹՈՒՂԹՔ 193 կամ 386 էջք: ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20·3 × 15 հրդմ·: Գիր հին բոլորգիր (ճիշդ նման թիւ 2 Աւետարանի գրոյն): ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւնակ 16·5×11 հրդմ·: Սիւնակաց միջեւ եղած դատարկ միջոցն է 1·75 հրդմ·: ՏՈՂՔ 24: ԴԱՏԱՐԿ թղ· 93ա· 193բ: ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ շատ մաքուր պահուած չ'է· մանաւանդ որ վերջերէն երեք թղթեր ինկած են, գլխաւոր յիշատակարանով հանդերձ. նոր գրիչ մը երկու թղթեր ստելցնելով նոր գրած է եւ լրացուցած է Աւետարանի մասն: ԽՈՐԱՆՔ թուով 5, թղ· 1ա, 57բ, 58ա, 93բ, 94ա: (Թղ· 57բ եւ 93բ խորանները մեջտեղերն հնածեւ մէյ մէկ խաչեր կան): ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ թուով 202, պարզ եւ հնածեւ: ԳԼԽԱԳԻՐՔ երկաթագրով են, երբեմն կարմիր եւ երբեմն սեւ մելան: ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ թղթ· 57ա, 152բ: ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԵ Դար, 1401 էն յետոյ: ԳՐԻՉ խաչատուր Սարկաւագ: ՏԷՐ անշուշտ գրիչն, բայց յետոյ Յովսէփ ոմն: ՏԵՂԻ անծանօթ: ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ թղ· 93ա դատարկ թղթին վրայ անվարժ գրիչ մը սեւ մելանով խորան մը շինելու գրած է եւ տակեւ բան մը շինած, որուն վրայ գրած է «Այս Աւետարանը Տիրացու Յովսէփին է»:

Մատեանս է՝ *ԱԻԵՏԱՐԱՆ·*

1· *Թղ· 1ա–57ա, Մատթէոսի Աւետարան·*

2· *Թ· 58ա–92բ· Մարկոսի Աւետարան·*

3· *Թղ· 94ա–152բ· Ղուկասու Աւետարան·*

4· *Թղ· 153ա–193ա· Յովհաննու Աւետարան:*

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ·

1· *Թղ· 57ա* (Մատենիս գրչէն), *Տէր Յիսուս Քրիստոս եւ Աստուած ամենայն ազգականաց, բարեխաւսութեամբ սրբոյ աւետարանչի քո Մատթէոսի ողորմեա զրչողին սուրբ Աւետարանիս, խաչատուր Սարկաւագի, եւ ծնաւղացն եւ եղբարցն Յոհաննիսի, Տրդատա, եւ Գրիգորիի, եւ Սամսոնին եւ ամենայն ազգականացն: Ամէն:*

2· *Թղ· 152բ* (Նոր գրիչ նստրգիր), *Զայն եղբօրորդւոյ իմոյ բազիէ զդուրն ահա սա եկն վաղելով ի վերայ լեռանց եւ խայտալով ի վերայ բլուրաց: Ի թուին ՌՄԿԳ* (=1814) *եւ Սեպտեմբերի ամսոյն յսկիզբն սկսանեցաւ շինումն սրբոյն Դանիէլի վանից սենեկաց՝ որք են ի տանիսն սեղանատան այլ եւս եւ մերձ յայգւոյն ի ժամանակի Տեառն Կարապետի երանաշնորհ Արքեպիսկոպոսի եւ ճգնաղգեաց վարդապետի եւ Առաջնորդին Կեսարիու որոյ Տէր տացէ կեանս երկարս, ամէն*[1]:

Կարապետ եպիսկոպոսս այս՝ Կեսարիոյ վիճակին Առաջնորդ եղած չ'է, այլ միայն Ս· Դանիէլի վանուց վանահայր եղած է· եւ կը մականուանէր *Տէտէ*, եւ մինչեւ ցայժմ ալ այսպէս կը յիշատակուի ժողովրդեան բերնին մէջ:

[1] Ուստարբերութիւնք *ինչպէս ասա՝ նոյնպէս բոլոր գործոյս մէջ բան բնագրաց են:*

© National Library of Armenia

4.

ՃԱՇՈՑ ԳԻՐՔ

ԶՂԵ = 1346

ԿԱԶՄ հին արեւելեան, տախտակեայ կաշեպատ: ՆԻԹ թուղթ բամպակեայ, գորշագոյն, վերջէն փակցուած են 7 թուղթեր եւս նոր, սպիտակ եւ փայլուն: ԹՈՒՂԹՔ 490 կամ 980 էջք: ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 35×25 հրդմ.: ԳԻՐ մաքուր բոլորգիր: ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւնակ, 27×17 հրդմ. Սիւնակաց միջեւը եղած դատարկ միջոցն է՝ 1·5 հրդմ.: ՏՈՂՔ 33: ՊԱԿԱՍ են (այսիքն պատուած) սկիզբէն 6 թղթեր թղ· 1–6, եւ թղ· 287: ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ բաւական մաքուր պահուած է: ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԵՐ կան ամէն գլխաւոր հատուածներու լուսանցքին, շատ մը տեղերէն լուսանցազարդներն մկրատուած են, եւ նաեւ մկրատուած են ԽՈՐԱՆՆԵՐՆ: ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ, ԽՐԱՏՔ եւ ԳԼԽԱԳԻՐՔ կարմրաւ են: ԹՌՉՆԱԳԻՐՔ եւ ԶԱՐԴԱԳԻՐՔ են գլխաւոր հատուածոց սկզբնագրերն, եւ ուղղակի երկու տողերն, եւ որք երփներանգ են: ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ բազմաթիւ, (տե՛ս վարը): ԺԱՄԱՆԱԿ գրութեան ԶՂԵ (=1346): ԳՐԻՉ Սոսթենէս կրօնաւոր: ՏԵՂԻ Ղրիմ Տապարատ: ՏԵՍՐՔ նախ՝ Յովհաննէս, ապա՝ Եսայի, Զաքարիայ, եւ Ս· Դանիէլի վանք կեսարիոյ· եւն, տե՛ս Յիշատակագրութիւնքն:

Մատեանս է՝ *ՃԱՇՈՑ ԳԻՐՔ*.

1· *Թղ· 7ա–59ա*, (*Կանոն Ս· Ծննդեան*, սկիզբէն 6 թղթեր պակաս են):

2· *Թղ· 59բ· Կանոն բուն Բարեկենդանի*:

3· *Թղ· 192ա· Կանոն Յարութեան Տեառն*:

4· *268բ· Կանոն Պէնտէկոստէի*:

5· *Թղ· 310ա· Կանոն Վարդավառի*: *Եւն*:

6· *Թղ· 484ա·* (Վերջին նոր սպիտակ թղթերու վրայ), *Կանոն զապաշխարողն արձակելոյ մեծի հինգշաբթի*:

7· *Թղ· 488ա· Աւրհնութիւն խաղողոյ, Տեառն Ներսէսի Հայոց Կաթողիկոսի արարեալ, յաւուր տաւնի Սրբոյ Աստուածածնի, եւ կամ սրբոյ Խաչին, ըստ տեղւոյ բնութեան*:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

1· *Թղ· 32ա·* (Վարի լուսանցքը նորագոյն գրիչ), *Եւ վերջին ստացող գրոցս զմահդասի Զաքարիա Ղալիփան*, *եւ զծնողսն իւր զԳրիգոր եւ զԲատիկն*, *եւ զկողակիցն զՆազիսաբէթն եւ զամենայն արեան մերձաւորսն, յիշեցէք ի տէր*, *եւ Աստուած զձեզ յիշէ*:

2· *Թղ· 33ա·* (Մատենիս գրչէն), *Յովաննու ծննդեան տաւնդ յայս ժամս ի հաւս* (հոս) *կու տաւնուէր, վասն այն յայս տեղս գրեցաւ, զոր՝ թէ ի յայտնութեան բարեկենդանն տաւնես թէ այլ յառաջ զայդ կարդայ*:

3· *Թղ· 42ա·* (Մատենիս գրչէն), *Աթանասի եւ Կիւրղի տաւնդ ի տաւնացոյցն յայս տեղս չկայ յիշած, թէ հետ յայսմաւուրացն տաւնես զու ի հոն կարդայ*:

4· *Թղ· 42բ·* (Մատենիս գրչէն) *Կոդրատոսի ի տաւնացոյցն յայս տեղս չկայ թէ Եւդեմէոսեանցդ տաւնես զու զայդ կարդայ*:

5· *Թղ· 43ա· Զկնի Ը* (=*ութ*) *աւրէիցն թէ կիրակէ հանդիպի զու զայդ կարդայ եթէ չորեք շաբաթ կամ Զ շաբաթ* (=*ուրբաթ*) *զու յետ եւ այսօր*:

6· *Թղ· 60ա·* (Վարի լուսանցքը նորագոյն գրիչ), *Եւ զվերջին ստացող գրոցս զմահդասի Զաքարիա Ղալիփան եւ զծնողսն իւր զամենայն արեան մերձաւորսն յիշեա ի տէր*:

7· *Թղ· 124բ·* (Վարի լուսանցքը մատենիս գրչէն), *Փառք մեծի տաւնիս, քեզ երանի որ հանդիպիս, լուսափթիթ բուրաստանիս, հոգիարուղիս սրբոյ տառիս, երբ լի սրտաց ծունր կրկնես, սիրով հոգոյդ Աստուած հպիս, յայնժամ յիշեա զու զեղկելիս, զՍոսթենէս, զրոյ տառիս, զմեղօք ծածկեալ ի մէջ տղմիս*:

8· *Թղ· 144ա·* (Վարի լուսանցքը նորագոյն գրչի) *Եւ զվերջին ստացող գրոցս զմահդասի Զաքարիա Ղալիփան եւ զծնողսն իւր՝ զԳրիգոր եւ զԲատիկն եւ զկողակիցն իւր զՆազիսաբէթն*, *եւ զգեռաբոյս որդեակն իւր զԵրեմիա չէլէպին*, *որ փոխեցաւ առ յոյսն ամենայնի*, *եւ եթող սուգ ծնողացն*, *մի թէ՝ Հոգին սուրբ Աստուած մխիթարէ ասա մարմնով եւ հանդերձեալն յերկնից արքայութիւնն պարգեւեսցէ՝ ձերայնն սուրբ աղօթիւքն*, *եւ Հոգին սուրբ Աստուած զձեզ յիշէ ամէն*:

9· *192ա·* (Նոյնպէս), *Եւ զվերջին ստացող սուրբ գրոցս զմահդասի Զաքարիա Ղալիփան եւ զծնողսն իւր զԳրիգոր եւ զԲատիկն*, *եւ զկողակիցն զՆազիսաբէթն եւ զամենայն արեան մերձաւորսն յիշեցէք ի Քրիստոս եւ Աստուած զձեզ յիշէ*:

10· *Թղ· 192բ·* (Օտար գրիչ), *Շնորհիւ եւ ողորմութեամբ Տեառն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի ... վասն որոյ միտք արթուն ի ճշմարիտ օրթոյն հարազատ որդի, ի յարմատոյ բարի նախնեացն իւր, բարեմիտ ընդ եղբարսն իւր, անձ անբերեւելի եւ ցանկալի երեւեալ պարոնաց եւ իշխանաց, զովեալ ի մարդկանէ, եւ սիրեցեալ ի ամենայնէ, ծառայ Աստուծոյ Իսաքէկն, փափանայնէ, քանաւք ստացաւ զտարս Աստուածային, եւ զնեաց զգանձս երկնայինս ի հալալ յընչից իւրոց· Էձ* (700 սպիտակ այսպէս), *եւ եռ զսայ հովանեաւ սուրբ եւ փառաւորեալ տաճարս սուրբ Գէորգեա, յիշատակ իւրեանն, եւ հաւրն իւրոյ Ամինադին, եւ մաւրն իւրոյ Թուրանմէլիքին, եւ առ Աստուած փոխեցեալ եղբաւրն իւրոյ Մուսաբէգին, եւ կողակցեալ եղբաւրն իւրոյ Խասմէլիքին, եւ Աստուածատուր ծաղկեալ զաւակին իւրոյ Սրբանդարին, եւ երեք դստերն իւրոյ Շահմէլիքին, Դիլշատին եւ Բաղդատ խաթունին, եւ այլ ամենայն մերձաւորացն իւրոց, եւ ոչ ոք դաւերար (այսպէս) չկայ, եւ արդ որք աւգտիք ի սմանէ կարդալով կամ աւրինակելով յիշեցէք ի Քրիստոս զծնաւղսն մեր եւ Աստուած զձեզ յիշէ ամէն· գրեցաւ գիրս Պնէ* (= 1399) *յիշէ ամէն· գրեցաւ գիրս Պնէ* (= 1399) *Յուլիս Ժե*:

11· *Թղ· 268ա·* (Բոլորգիր նորագոյն գրիչ), *Սուրբ Դանիէլի վանացն է սա սեփականութիւն*:

12· *Թղ· 268ա·* (Մատենիս գրչէն)·

Յայս հրաշափառ մեծի տաւնիս,
քեզ երանի որ հանդիպիս,
լուսափթիթ բուրաստանիս,
հոգիարուղիս սրբոյ տառիս,
երբ լի սրտաց ծունր կրկնես,
սիրով հոգոյդ յԱստուած հպիս,
յայնժամ յիշեա զու զեղկելիս,
զՍոսթենէս գծող գրիս,
զմեղաւք ծածկեալս ի մէջ տղմիս:

Գրեցաւ ի թվ՚՚ Հայոց ԶՂԵ (=1346), *ի զառն եւ յանբարի ժամանակիս զոր ոչ կարեմք գրով արկանել, բայց միայն լոել: Աղաչեմ զձեզ սուրբ ընթերցողք թողութիւն մեղաց խնդրեցէք ինձ եւ իմոցն ամէն*:

13· *Թղ· 276բ·* (Մատենիս գրչէն), *Քրիստոս Աստուած ի քո միւսանգամ գալըստեանդ ողորմեա Իշխան Իրիցու եւ զաւակաց իւրոց Գուռհար տիկնա եւ Ճուհարին, Մուլքեերին, եւ աղայոյ իւրոց Քարամին, եւ Վրիթանիսին, եւ հանգոյ զնոսա յարքայութեան քում: Եւ զիս զմեղուցեալ զծաւղս զՍոսթենէոս, եւ ծնաւղսն իմ, եւ զհանդուցեալ եղբարսն իմ ի Քրիստոս, զԹէոդոսն, եւ զՎարդանն, տէր Աստուած եւ նոցա ողորմեսցի, եւ ընդ արդարսն դասեսցէ, ամէն· եւ յիշաւղացդ եւ յիշեցելոցս առ հասարակ ողորմեսցի տէր Աստուած ամէն*:

14· *Թղ· 286բ·* (Մատենիս գրչէն) *Արդ՝ ով պատուելի սուրբ հարք եւ մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ, յորժամ ընթեռնուք կամ աւրինակէք զսա, զսուրբ եւ զմաքրամիտ կրաւնաւորն զհարանց հայրն զՊետրոս զտուաղ աւրինակիս յիշեսջիք անմոռաց ի Քրիստոս Յիսուս: Ընդ նմին զիս զանարհեստ եւ զանպիտան գրիչս զՍոսթենէս, եւ զեղբաւրն իմ զՄիքիթարեթ Սարկաւագ, եւ զիմոն զամենայն, յիշեսջիք ի սուրբ աղաւթսդ, բայց խոշորութեան եւ սղալանաց մի մեղադրէք*:

15· *Թղ· 286բ·* (Նորագոյն գրիչ) *Ընդ նմին եւ զվերջին ստացող սուրբ գրոցս զմահդասի Զաքարիա Ղալիփան, եւ զծնողսն իւր զԳրիգորն եւ զԲատիկն, եւ զկողակիցն իւր զՆազիսաբէթն, եւ զամենայն արեան մերձաւորսն իւր, յիշեսջիք ի սուրբ աղօթսդ, որ ստացաւ զսա եւ եղ յիշատակ ի վանսն սուրբ Դանիէլի* (Կեսարիոյ), *եւ Աստուած զյիշողքդ յիշէ, միւսանգամ գալստեանն ամէն*:

16· *Թղ· 366ա·* (Վարի լուսանցքը նորագոյն գրիչ) *Զվերջին ստացող սուրբ գրոցս՝ զմահդասի Զաքարիայ Ղալիփան եւ զծնողսն իւր զԳրիգոր եւ զԲատիկն, եւ զամենայն արեան մերձաւորսն յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր*:

17· *Թղ· 389ա, Թղ· 440ա, Թղ· 466ա,* (երեք յիշատակարանք նմանք Թ· 16):

18· *Թղ· 481բ·* (Գլխաւոր յիշատակարան) *Փառք ... զթութեամբ եւ մարդասիրութեամբ էին Աստուծոյ աւարտեցաւ տառս տէրունի ի լրումն կաթուղիկէ եկեղեցւոյ, ըստ քառակուսութեան վիմին Կեփայեան նաւխարիծ չարաշրութեան ...: Որոյ ականատես լեալ, յետինս ի գրիչս, եւ փանաքիս ի քարտուղայս, չուառս եւ աղկաղկս յամենայնի, եւ մոռացեալ զիս եւ զանկ տկարութիւնս՝ ցանկացաւղ եղեալ սմա, թէպէտ եւ յոյժ անրմբոն, ապաւինեալ յայն՝ որ տայն ամենայնի առատապէս եւ ո՛չ նախատէ: Զեռնարկեցի ի սմա ես Սոսթենէս կրաւնաւոր, թարմատար մելանաւոր, հասի ի զրաւ գրութեան սորա, ո՛չ թէ ըստ արհեստիցս եւ զաւրութեան անձիս, այլ ի կատարումն ուխտեալ հրամանի մարդասիրին, թէ ամենայն*

© National Library of Armenia

որ խնդրէ առնու։ Արդ աղաչեմ զհանդիպողդ այսմ տառի՝ յիշման արժանի վարկ-ջիք զանարժան գրիչս զՍոսթենէս կրաւնաւոր. եւ զիման ամենայն, զհայրն իմ զՊետրոս Քահանայ, եւ զմայրն իմ զՃուհար, եւ զեղբայրն իմ զՄելքիսեդեք եւ զՌստակէս, այլ եւ զԹադէոս եւ զվարդան զփոխեցեալսն առ Քրիստոս, եւ զամենայն արեան մերձակայս զկենդանիս եւ հանգուցեալս, յիշման առնել արժանի առաջի անմահ զենլոյն Քրիստոսի, զի որ առատն է ի տուրս բարեաց եւ նախախնա(ամ)ող յամենայնի՝ անպարագրելի ողորմած գթութեամբն իւրով, զթասցի ի մեզ եւ ողորմեսցի ի միւսանգամ գալստեանն իւրում։ Կատարեցաւ սա յաշխարհս Ղրիմ կոչեցեալ ի հոյակապ եւ հռչակաւոր քաղաքիս՝ Ղրիմ յորջորջեալ, ի վեհագոյն տիրական իշխանութիւնն Տեառն Մխիթարայ յարհիական Եպիսկոպոսութիւնն տէր Ստեփանոսի, ի պետութիւնն Ճանիպէկ Ղանին, եւ յիշխանութիւնն պարոն Տուրային։ Ի թուականութեանս հայոց ՉՂԵ (=1348) Յուլիս Ի. եւ որ ցաւակցաբար յիշեսցէ զի սմա յիշատակեալք եւ ինքն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն։ Բայց եղեւ վերջին զրաւ սորա ի նորաւանս Տապարաղըլ կոչեցեալ ընդ հովանեաւ սրբոյն Թէոդորոսի զաւրավարի եւ այլ սրբոցս, կազմեցաւ ձեռամբ Մելքիսեդ ի սուտ անուն Քահանայի յիշման աղաչեմ արժանի համարել սեռիս, եւ մի՛ անտես առնել եւ կամ մոռանալ եւ փոխարէնն ի Տեառնէ հատուսցի, ամէն. եւ որ զամէ՛նն ասէ։

19. Թղ. 481բ. (Մատենիս գրչէն) Վերստին ստացաւ զտառս Աստուածաւանդ հոգիպարգ եւ սպիտակափառ գերալրացեալ, ի տեսակս տենչման բաղձալի, ... զամենայն տաւնս յիշատակի՝ Տեառն եւ տիրակա՛նացն։ Արդ ի ժամանակս յետին եւ յոյժ անբարի, ցանկացող եղեալ այսմ Աստուածարեր եւ տէրունական կտակիս՝ ցանկալի եւ գովելի ոմն բարլ մանուկ՝ տիպարդ եւ չնորհալի ի համայն նմանիս իւր Յովհաննէս կոչեցեալ՝ ըստ տեսութեան Յովսեփայ, Սողոմոնի եւ Դանիէլի ի տես մանկութեան զարգացեալ՝ վեհ իմաստութեամբ՝ զվերինն խորհելով ուր տէրն է փառաց եւ յամենայն կենցաղավարութիւնն իւր բաղձանօք տենչայր սմա յամենայն սրտէ եւ յամենայն զօրութենէ, իսկ նախնի աւրհասականն մեր՝ պատահեալ նմա, ի ծաղկածին ժամանակին եւ ի վարդափթիթ տեսակին՝ յորում վայելչանայր ամենայն մերձակայից՝ այլ եւ անմերձից, յորում ժամանակի եւ ինքն ծանեաւ զվերափոխումն իւր՝ յուսայնութեանցս ի ճշմարտութիւնն, ի մահու ի կեանսն, յապականութենէս՝ յանապականութիւնն, ի վշտացս եւ ի միշտ հեծեծանացս՝ յերանական ուրախութիւնն, ապաւինեցաւ ի յոյսն ամենեցուն եւ յապաւէն ամենայնի, եւ ի նախնի ցանկացեալս իւր, զամենայն զգոյս իւր վիճակեցոյց յաղագս սորին ստանալոյ՝ զաւակ զսա ի Սիոն անջնջելի յիշատակ եւ ընդունակ յԵրուսաղէմ։ Իսկ այն որ զկամս երկիւղածաց իւրոց առնէ եւ մինչչեւ կարդան առ նա՝ աւասկ եմ ասէ եւ խնդրողացն՝ տայ, եւ հայցողացն... եւ բախողացն՝ բանայ զկենացն մուտ... ելից այժմ զփափաք ցանկութեան նորայ, եւ նմա զսա անկողոպտելի...։ Արդ՝ որք հանդիպիք սմա վերծանելով կամ դաղափարելով, հայելով կամ նկատելով յիշեսջիք ի մաքրափայլ եւ ի մեղսաքաւիչ յաղաւթս ձեր զյիշատակեալս ի սմա զտիպարդն զՅովհաննէսն զբազմաց պիտանին եւ զյանկալին. այլ եւ զվչտագնեալ եւ զաղեկոծեալ զսրտակսկիծ զարտասրախարշ զհառաչական եւ զհեծեծակենցաղ զծնողս նորա եւ զընաւին սեռս իւր զհայրն իւր զպարոն Պաւղոսն եւ զմայրն իւր զԱւագ տիկինն, զզաւակն իւր զԳրիգորն, զկենակիցն իւր զԳուհար տիկինն, եւ զքոյրն իւր զՄարգրիտն, զեղբայրն իւր զԼուսերն զՇնոփորն զՍարգիսն, զքոյրս նորա զԾաղիկն զՄարիանէն զՃուհարն, զՏիրամայրն, եւ զԵղիազարն, զքեռիսն իւր զՅակորն, զՍիրաւագն, եւ զփոխեալս առ Քրիստոս զԱմենաւագն եւ զՏաւնիկն, զՍիմէոն բայիսն զարեան ազգայինն իւր, զփեսայս նորա զԱւագն եւ զՂրիմշահն, զսպասաւոր Սէթն, զՈստիանէ փոխեալն եւ եւ զաղբերացն զԱզիզն, եւ զնախնի հաւսն իւր զՇահերն, եւ զՇնոփորն եւ զհօրեղբայրն իւր զեղիազար Քահանայ...։ (Այսպէս՝ կրկին անգամ կը յիշատակուին Յովհաննէսեան եւ իւր պարագայք՝ եւ ապա) Եղեւ կատարումն յիշատակի սորա ի հայրապետութեան Տեառն Մխիթարայ եւ արհիական եպիսկոպոսութեան Տէր Ստեփանոսի, ի Ղանուքիւն Ճանի պէկին, յարամական առաջնորդութիւն պարոն Տուրային, ի նահանգս Ղրիմ կոչեցեալ, յաւանս նորաշէն Տարապաղըլ յորջորջեալ, ընդ հովանեաւ սրբոյն Թէոդորոսի լուսեղէն տաճարի եւ այլ սրբոցս ի թուականութեանս Հայոց ՉՂԸ (=1349) ի Մարտի Ի. որ է հասարակաց։ Յեկեղեցական առաջնորդութիւն Տիրատուր Վարդապետին, եւ Կիրակոս Վարդապետի, եւ Աւետիս խոտակիրակոս Վարդապետի, եւ Աւետիս խոտակիրակոս Վարդապետի, եւ Աւետիս խոտակիրակոս Վարդապետին, որոց աղօթիւքն յիշեալ լիցի Յոճարակին, որոց աղօթիւքն յիշեալ լիցի Յոճարակին, որոց աղօթիւքն յիշեալ լիցի Յոճարակին ի խնամս Քրիստոսի Աստուծոյ։ (Մնացեալն անընթեռնելի)։

20. Թղ. 483բ. (Համառօտ յիշատակարան մը եւս յիշեալ Յովհաննէսի մասին, եւ ստորագրութիւն՝ բայց բոլորովի անընթեռնելի)։

21. Թղ. 483բ. (Նորագոյն գրիչ) Զվերջին ստացաւդ սուրբ կտակիս, որ ստացաւ զսա, ի հալալ արդեանց իւրեանց զպարոն Եսապէկն, եւ զհայրն Եմնատինն եւ զմայրն իւր Թուղտարն, եւ զորդին իւր Սքանդարն, որ ստացան իւրեանց յիշատակ, ի զուտն սուրբ Գէորգայ, Աստուած յիշողացն եւ յիշեալոցն առ հասարակ ողորմեսցի ամէն, եղիցի եղիցի, եւ յորժամ յիշատակն կարդան ասեն միարան հայր մեր որ ... ի Պուրսայ քաղաք։

22. Թղ. 490բ. (Վերջին նոր եւ սպիտակ թղթին վրայ օտար գրիչ) Արդ՝ երես անկեալ պաղատիմ հանդիպողացդ՝ յայսմ ծաղ